

XII. PIUS PÁPA KARÁCSONYI ÜZENETE

AZ A TISZTELET, figyelem és érdeklődés, amellyel a világ a pápa tavalyi karácsonyi rádió-üzenetét fogadta,¹ teljes mértékben kijár a Szentatya ezidei karácsonyi beszédének is. Az ideai üzenet különben is a legszorosabban összefügg a tavalyival, annak logikus folytatása. Erre az összefüggésre maga a pápa utal a következő szavakkal: „Legutóbbi karácsonyi üzenetünk kifejtette a keresztény világnézet azon elveit, amelyek, megegyezésben lévén az isteni irányelvekkel, biztosíthatják a nemzetközi együttélés és együttműködés rendjét. Ma különös gonddal és részrehajlás nélkül rá kívánunk mutatni az államok és a népek benső rendjének alapvető irányelveire. A nemzetközi kapcsolatok és az egyes államok benső rendje különben is a legszorosabban összefüggnek; a nemzetek közötti egyensúly és összhang függnek az egyes államok benső gazdasági, társadalmi és szellemi egyensúlyától. Ha a benső fronton nincsen meg az a béke, amely kifelé is bizalmat kelthet, akkor a külső béke frontja sem lehet szilárd és zavartalan. Csakis a benső és külső békére való egyidejű és integrális törekvés képes a népeket felszabadítani a háború kegyetlen lidércnyomása alól, kisebbiteni, majd fokozatosan legyőzni új egyensúlyi megbomlásoknak és felfordulásoknak anyagi és lélektani okait.“²

Az ideai üzenet tehát az egyes államok és népek benső rendjének feltételeiről szól. A beszéd felépítése azonos a tavalyival: az első rész elméletileg fejti ki a benső rend mibenlétét és előfeltételeit, míg a második rész öt pontban foglalja össze e benső rend gyakorlati követelményeit. Természetesen az elméleti rész is folyton szem előtt tartja a mai konkrét állapotokat; azokat az elveket hangsúlyozza ki, amelyekre ép a mai időkből van fokozatos szükség, azokra a téveszmékre mutat rá, amelyek a mai korban jutottak hatóerőhöz. A második, gyakorlati rész pedig teljes egészében nemcsak konkrét útmutatás a teendők felől, hanem Ugyanakkor erőteljes és apostoli bátorságú bírálata is a mai káros helyzetnek, intézményeknek, irányzatoknak. A pápa félreérthetetlenül megjelöli álláspontját, amelyből ezt az irányítást, illetőleg bírálatát gyakorolja:

„Sajnálkozom a népsokaság felett: ez minden időben és minden helyzetben a Mi szent, részünkről meg nem sérthető, erős és kötelező mottónk, miként ez volt Jézus jeligéje is. Az Egyház megtagadná önmagát, megszűnnék igazi anya lenni, ha süketnek tettétné magát és nem hallaná meg azokat a szorongó gyermeki kiáltásokat, amelyek az emberiség minden osztályából feléje irányulnak. Az Egyház nem foglal ugyan pártállást a részleges és konkrét formákat illetően... amíg azok tiszteletben tartják az isteni törvényt; de másrészt, mint a természetes és természetfeletti rendnek Krisztus által rendelt őrzője, nem mondhat le arról, hogy hirdesse hívei és az egész világ előtt az alapvető és örökérvényű normákat, megvédje azokat minden kiforgatástól, elködösítéstől, megfertőzéstől, hamis értelmezéstől. Ezt megtenni annál is inkább kötelessége, mert minden új nemzeti és nemzetközi rend végső tartóssága ezen alapvető normák megtartásától függ, nem pedig valamely akár nemes, akár vakmerő akaratától“.

¹ A tavalyi karácsonyi beszéd ismertetését L, Magyar Szemle 1942. februári számában.

² A pápa szavait az Osservatore Romano 1942 dec. 25.-iki számában jelent hivatalos szöveg alapján idézzük.

A pápa elméleti fejtegetéseinek kiindulópontjául Aquinói szt. Tamásnak azt a megállapítását veszi, hogy a béke: rendezett és nyugalmas együttélés. Ennek megfelelően kifejti először a rendezett együttélésnek, majd a nyugalmas együttélésnek alapelveit.

Az a rend, — mondja a Szentatya — amely az emberek társas együttélésének alapja, nem csupán az egyes részek külsőleges kapcsolódásában áll, hanem „a benső egység minél tökéletesebb megvalósítására kell törekedni, amely nem szünteti meg azokat a különbségeket, amelyeket a valós lét alapoz meg és amelyeket a Teremtő akarata, valamint a természetfeletti normák szentesítenek.“ Napjainkban az emberi nem „virulens tévedések és társadalmi hibák által megfertőzve, a vágyak, tanok és célkitűzések egyenetlensége miatt lázas állapotban van és szorongva vergődik a rendetlenségben, melyet maga hozott létre és saját magán kell éreznie a téves társadalmi eszmék romboló következményeit.“

A rendezett társas együttélés alapelve: Isten, az egyéni és a társadalmi életnek első létrehozó oka és utolsó megalapozója.

A társas élet eredete és lényeges célja: „az emberi személy megőrzése, kifejlesztése és tökéletesítése azon célból, hogy helyesen megvalósíthassa a vallási és kulturális élet azon normáit és értékeit, amelyeket Isten az egyes ember és az egész emberiség elé tűzött.“ Amely társadalmi szervezet „nem ismeri el a személy iránt kötelező tiszteletet, nem adja meg a jogos helyét az állami rendelkezésekben, a törvényhozásban, a közigazgatásban, nemcsak nem szolgálja a társadalmat, hanem veszélyezteti azt, — megfosztja minden benső értékétől és a társadalom (állam) fogalmával utilitarista módon visszaél.“

„Isten mint központosító tényező nélkül az egyes kultúrterületek nemcsak nem egyesíthetők harmonikus kultúrelétté, hanem széthullanak, egymás ellen fordulnak, kultúrharokban törnek ki. Tisztára külső körülmények, gyakran vak ösztönök, az éppen esetleges korszellem határozzák meg, hogy melyik kultúrterület részesül jogtalan előnyben a másik rovására, sőt elnyomásával.“

„Amíg a közelmúlt évtizedeiben a társas együttélést az utilitárius haszon ösztönének rendelték teljesen alá, ma egy semmivel sem kevésbé kártékony felfogás mindent a politikai szempontnak rendel alá, az erkölcs és a vallás teljes tekinteten kívül hagyásával.“

„Az állam egész politikai és gazdasági tevékenysége csakis a közjót szolgálhatja. Ez abból áll, hogy az állam megteremteni köteles azokat a külső feltételeket, amelyekre az állampolgárok összeséinek szükségük van, hogy képességeiket, hivatásaikat, testi-anyagi, valamint szellemi és vallási életformáikat kifejthessék“. — De itt a következő kettős megszorítással kell élni: „amennyiben e külső feltételeket egyrészt a család és más szervezetek (amelyeknek természetjogi elsőségük van az állammal szemben) nem képesek megteremteni; másrészt amennyiben Isten a vallási élet szolgálatáról már más úton, t. i. az Egyház alapítása által nem gondoskodott, amely Egyház, az államéhoz hasonlóan, szintén teljes jogú szerv és rendeltetése hasonlóképpen az emberi személy szolgálata és a vallási feladatok megvalósítása“. Az állami hatalom tehát bensőleg és külsőleg is korlátozás alá esik.

A társadalmi együttélés rendjének külső támasza, védelme, a jóvátétel biztosítója: a jog. „De a jogrendnek nem az a funkciója, hogy uralkodjék, hanem hogy szolgáljon, a társadalom életerejét fejlessze és fokozza, a különböző törekvéseket békés együttműködésben egyesítse és célravezető, de mindig erkölcsös eszközökkel megvédje a fejlődést akadályozó vagy károsító tényezők ellen. Ezért van kényszerítő hatalma is azokkal szemben, akik csak ilyen úton illeszthetők bele a társas élet nemes fegyelmébe. De épp ez

utóbbi hatalom jogos gyakorlásához elengedhetetlenül szükséges, hogy az állami hatalom, amely meg akarja érdemelni ezt a nevet, aggályos felelősséget érezzen az Örök Bíróval szemben, akinek bírói széke minden hamis bíraskodást és főképp az Isten által parancsolt normák felforgatását elítéli és meg fogja torolni. Ez örök normákat nem lehet büntetlenül kikezdeni» lehet ugyan őket tagadásba venni, vagy nem ismerni, meg is vetni, magát rajtuk túltenni, de soha sem lehet őket jogi érvénnyel megszüntetni.“

A jogrend legfontosabb, de legnehezebb feladata, hogy biztosítsa az embereknek és társulásaiknak egymásközi harmónikus kapcsolatát. „Ez csak akkor érhető el, ha a törvényhozók tartózkodnak azoknak a veszedelmes elméleteknek és gyakorlatoknak a követésétől, amelyek a társadalomra és annak kohéziójára veszedelmes posztulátumokon alapulnak. E veszedelmes posztulátumok közt említendő a jogpozitivizmus, amely téves fenséget tulajdonít a tisztára emberi eredetű törvényeknek és ezzel egyengeti a törvény és az erkölcs különválasztásának végzetes útját. Hasonlóképpen végzetes felfogás az is, amely bizonyos nemzeteknek, vagy fajoknak, vagy osztályoknak valamiféle *jogi ösztönt* (istinto giuridico) tulajdonít, amelyet azután végső imperatívuszna és megfellebbezhetetlen normának tesz meg. Végül végzetes elméletek azok is, amelyek... különböző ideológiákból eredvén, megegyeznek abban, hogy az államot, vagy az államot képviselő pártot legfőbb és abszolút lénynek teszik meg, amely így felette áll minden ellenőrzésnek és bíráltnak, még akkor is, ha akár elméleti, akár pedig gyakorlati követelése nyílt ellentétben állnak az általános emberi és a keresztény lelkiismeret lényegbevágó tényeivel.“

A társadalom egységének biztosítékai: a szellemi erők érvényesítése, az emberi méltóság megbecsülése, a társadalom szeretete és azon célok tisztelete, amelyeket maga Isten tűzött az emberiség elé; következőleg „senki sem csodálkozhatik azon jogi elméletek szomorú következményein, amelyek eltávolodván az igazság királyi útjáról, materialista posztulátumok ingoványos útjára léptek“. Vissza kell térni „a jog szellemi és etikai felfogásához, amelyben a jogot a humanizmus melege élteti és a keresztény hit fénye világosítja meg“. Csakis az ilyen jogról érvényes az a szentírási megállapítás: opus justitiae pax, az igazságosság műve békesség. Az igazságosság helyes felfogása nem tűr sem ellentétet, sem alternatívát a szeretet és a jog között, „hanem csakis ezt a gyümölcsöző szintézist: szeretet és jog“.

„Csak ez a kettő együtt jelöli meg az emberi szellem teljes programme át és viseli magán az emberi méltóság megkülömböztető pecsétjét. Az egyik kiegészíti a másikat, együttműködnek, egymást inspirálják, egymást támogatják, kezet nyújtanak az egység és a megbékélés útján; amíg a jog egyengeti a szeretet útját, a szeretet enyhíti a jog szigorát és ezzel megnemesíti azt. De engedjétek szabadjára az anyagelvű eszmék gonosz uralmát és tőrjétek, hogy hatalomra jusson; tőrjétek, hogy a hatalmaskodás és az erőszakoskodás ösztöne kaparintsa durva kezei közé az események irányító gyeplőit; akkor majd napról napra erősebben kiviláglanak ennek a szellemnek bomlasztó következményei: a szeretet és igazságosság eltűnése. Szomorú előhírnöke ez a fenyegető katasztrófának egy olyan társadalom feje felett, amely Istentől aposztatált“.

A békés együttélés második követelményéről, a nyugalomról/a pápa röviden szól. E nyugalomnak semmi közössége nincsen „a már meglevőhöz való kemény és nyakas, rátarti és gyerekesen makacs ragaszkodással, sem pedig azzal az idegenkedéssel, amely a gyávaság és önzés leánya és azért irtózik mindazoktól a problémáktól, amelyeket az idők változásai és a generációk megváltozott szükségletei és haladása vetnek fel, érlelnek meg és amelyek ezért halaszthatatlan feladatként jelentkeznek.“ A nyugalom és a lángoló cselekvési készség nem ellentétesek, „hanem harmóniában egyesülnek mindenkiben, aki megértette a társadalom szellemi átlagjának (sostrato) szépségét, szükségleteit és eszméinek nemességét.“

„Főként hozzátok, az ifjúsághoz fordulunk, akik hajlamosak vagytok hátat fordítani a múltnak és szemeteket a jövő törekvései és reményei felé fordítjátok... A kicsorduló hév és a bátorság önmagában nem elégséges, ha mindkettő nem áll a jónak és egy szeplőtelen zászlónak a szolgálatában. Hiú minden mozzanatra, minden fáradhatatlanság és nyugatalanság, ha nem gyökerezik Istenben és az ő örök törvényében. Kötelességetek meggyőződnie arról, hogy az igazságért harcoltok és hogy lelkesedésetek, erőfeszítéseitek, törekvésetek és áldozataitok az igazságot szolgálják; hogy harcoltok Isten örök törvényeinek, az emberi méltóságnak és e méltóság sajátos céljainak szolgálatában.“ Mert csak így következik be, hogy „a temperamentumok különbségei összhangba jutnak, az életkorok különbsége nem válik közveszély forrásává.“

A pápát e beszédjében ismételtlen foglalkoztatják a munkásság problémái és azoknak nagy figyelmet szentel. „A társadalmi életnek ama területén, amelyen egy évszázadon át kemény összecsapások folytak, ma látszólagos nyugalom honol; a munkának hatalmas és mindig növekvő világa ez, a munkások, a munkabérből élők, a függő viszonyban levők hatalmas serege“ ... Ezt a mostani nyugalmat megmagyarázza a háború szükségége. „De ha a mai állapotot az igazságosság és a rendezett munkásszervezkedés szempontjából tekintjük, akkor ez a nyugalom csakis látszólagos lehet mindaddig, amíg az igazságosság e sajátos téren is el nem érte célját.“

„Az Egyház, mindig csakis a vallás indítékából, elítélte és ma is elítéli a marxista szocializmus különböző rendszereit, aminthogy kötelessége és joga, hogy az embereket védje olyan irányzatoktól és befolyásoktól, amelyek örök üdvöket veszélyeztetik. De ugyanakkor az Egyház nem veheti tudatlanra és láttatlanra, hogy a munkás, helyzetének javítására való törekvésében, olyan szerves akadályokba (congegno) ütközik, amelyek korántsem természetadta akadályok, hanem ellentétesek az Isten-akarta renddel és a földi javaknak Isten által megszabott rendeltetésével.“ „A magántulajdont szabályozó teljes jogi normák változhatnak és többé-kevésbé megszoríthatják a tulajdon használatát; de ha szolgálják a közösség megbékélését, meg kell akadályozni, hogy a munkás, aki családátya is, vagy azzá lesz, olyan gazdasági függésre és szolgaságra ítéltesse, amely összeegyeztethetetlen az emberi személy jogaival.“

„Hogy ezt a szolgaságot a magántőke túlkapásai, avagy az államhatalom teremti-e meg, az eredményen nem változtat; sőt, az olyan államnak a nyomása alatt, amely mindenben uralkodik és amely az egész nyilvános és magánéletet úgy szabályozza, hogy még a nézetek és meggyőződések, sőt magának a lelkiismeretnek a területére is behatolni igyekszik, a szabadságnak ebből eredő hiánya az előbbinél még súlyosabb következményekkel járhat, amint azt a tapasztalat mutatja és bizonyítja.“

II. Ezek a pápai üzenet elméleti részének főbb pontjai és megállapításai. A második, gyakorlati rész parancsoló tennivalóit a Szentatya öt pontban foglalja össze. Megállapításai annyira lapidárisak és tömörek, hogy kár volna azokból akár egy mondatot is elhagyni; azért teljes egészükben szöveget közöljük. Kommentárképpen mindössze a következő megállapításokra szorítkozunk: 1. Feltűnhetik, hogy a pápa által ostromozott tévedések és visszaélések főforrásául minduntalan a materializmust jelöli meg, jóllehet ez érintett irányzatok szeretik materialista-biológista voltukat elpalástolni.

2. A pápa által vázolt kórkép igenis kórkép, amely teljes konkrétságában itt van körünkben, tehát ne helyezük azt ki mások küszöbe elé. 3. Hangsúlyozni kell ma, hogy amikor a pápa az ember méltóságáról beszél, akkor nem tesz sem vallási, sem népi, sem faji megkülönböztetéseket, hanem ezt a méltóságot kivétel nélkül minden emberre vonatkoztatja. 4. Nem kerülheti el a figyelmet, hogy a pápa a személy védelmén kívül különösképpen a munkás védelmét emeli ki, ezzel mintegy jelezvén, hogy a munkások állásfoglalásának a jövőben mily jelentőséget tulajdonít.

Az öt pont kihirdetését egy új keresztes háborúra való felhívás előzi meg. Lehetetlen észre nem venni, hogy a pápa új keresztesháborúja egészen sajátos jellegű és nincs híján bizonyos, önmagát esetleges mai jelszavaktól megkülönböztetni kívánó hangsúlynak sem.

„A békés, tehát rendezett és nyugalmas társadalmi együttélés fenti örök és alapvető elvei biztosíthatnák, helyesebben visszaadhatnák a békét a mai, sarkaiból kiemelt világnak. De ehhez szükséges, hogy előbb legyőzzék azokat a szellemi és jogi akadályokat, amelyeket az előítéletek, a tévedések, a közöny, úgyszintén a gondolkodás, az érzelmek és cselekvésmód elvilágiasodásának hosszú folyamatai emeltek és ezzel elszakították és széjjelválasztották ezt a földi világot Isten világanak fényességétől és erőforrásaitól.“

Ma inkább, mint bármikor, ütött a jóvátétel órája. „Fel kell rázni a világ lelkiismeretét súlyos ájultságából, amelybe a szélesen elterjedt hamis eszmék mérge döntötte. Annál inkább itt az ideje, mert a mai idők erkölcsi és anyagi széthullása, valamint a tisztára önkényes emberi rendcsinálás hiú elégtelenségének tudata felnyitotta olyan emberek szemét is, akik a látszólag boldogabb időkben nem éreztek sem sajátmagukban, sem a társadalmi életben az örökkévalóba való kapcsolódás hiányát és nem látták ebben a hiányban alkotásaik lényegbevágó gyengeségét.“

„A jelen óra parancsa nem a panaszkodás, hanem a cselekvés; nem a panaszkodásé amiatt, ami van és ami volt, hanem az összefogásé abban, ami lesz, aminek az emberiség közös javáért lennie kell. A kereszténység legjobbainak, elitjének a keresztes vitézek lelkesedésével kell az igazság, igazságosság és szeretet szellemében összefogniok és felkiáltaniok: Isten akarja!.. Ma arról van szó, hogy új keresztes háborúra keljünk; hogy legyőzzük napjaink és korunk tévedéseit és felszabadítsuk a szellem szentföldjét, amely arra van hivatva, hogy alaprétege (hordozója) legyen azoknak az örök, változhatatlan normáknak és törvényeknek, amelyekkel a bensőleg erős társadalmi élet megépíthető.“

A pápa a benső béke mai parancsoló követelményeit a következő öt pontban foglalja össze (szó szerinti fordításban idézzük):

1. Az emberi személy méltósága és jogai. Aki óhajtja, hogy a békesség csillaga felragyogjon és meg is állapodjék a társadalom felett, annak közre kell működnie, hogy az emberi személynek visszaadassék az a méltósága, amellyel Isten kezdettől fogva felruházta; ellene kell szegülnie annak, hogy az embereket léleknélküli tömegként glédába rendezzék; valamint annak is, hogy ez a tömeg teljes gazdasági, társadalmi, politikai, szellemi és erkölcsi bizonytalanságban tengődjék; ellene kell szegülnie az ilyen tömeg elvtelenségének és meggyőződés hiányának, ösztönei és érzékei túlizgatottságának és szeszélyességének; minden megengedett eszközzel ús az élet teljes területén olyan társadalmi formákat kell felkarolnia, amelyekben megvalósulhasson és biztosíttassék a teljes egyéni felelősség mind a földi, mind az örök rend iránt; támogatnia kell az emberi személy következő alapvető jogainak tiszteletbentartását és gyakorlati megvalósítását: a testi, szellemi és erkölcsi élet megőrzésének és kifejlesztésének joga, főként a jog a vallásos neveltetéshez; a magányos és nyilvános istentisztelet joga, beleértve a vallási karitás-tevékenységet; a házasság és a házasság célja megvalósításának elvi joga, azaz jog a házasság és a családi életre; a munka joga, mint amely elengedhetetlen feltétele a családi élet fennmaradásának; az élethivatás szabad választásának joga, tehát a papi és szerzetesi hivatásé is; az anyagi javak ama használatának joga, amely tudatában van társadalmi kötelezettségeinek és korlátainak.

2. A társadalmi és főként a családi egység védelme. Aki óhajtja, hogy a béke csillaga megállapodjék a társadalom felett, utasítsa vissza az anyagelvűség minden formáját, amely a népben csakis az egyedek nyáját látja, következőleg épp az egyedek e széttagoltsága

és benső egység hiánya miatt nem lát benne mást, mint a hatalom és az önkény nyers anyagát;

törekedjék a társadalmat olyan benső egységnek tekinteni, amely a Gondviselés vezetése alatt fejlődött és érlelődött azzá és amely a számára kijelölt létezésben és sajátos képességeinek megfelelően arra törekszik, hogy különböző részeinek és hivatás-csoportjainak együttműködése által megvalósítsa a kultúra és vallás örök és ugyanakkor mindig új céljait;

védelmezze a házasság felbonthatatlanságát; adja meg a családnak, a nép e semmi mással nem pótolható sejtjének a megfelelő teret, fényt, levegőt, hogy megfelelően élhet és tevékenységének és gyermekeit a vallásos elveknek és szellemnek megfelelően nevelhesse fel; védje, erősítse vagy állítsa vissza a család sajátos gazdasági, lelki, erkölcsi és jogi egységét; gondoskodjék róla, hogy a család anyagi és szellemi előnyében a házi alkalmazott is részesüljön; legyen gondja arra, hogy minden család igazi tűzhely legyen, amely körül az anyagilag és erkölcsileg egészséges családi élet teljes életerejében és értékében megnyilvánulhat; gondoskodjék róla, hogy a munkahely és a lakás ne legyen oly távol egymástól, hogy a családfő és a gyermekek nevelője szinte idegenné váljék saját házában; főként pedig arra legyen gondja, hogy a nyilvános iskolák és a család között újra létrejöjjön a bizalomnak és közös együttműködésnek az a szelleme, amely más időkben oly üdvös gyümölcsöket termelt, de amelyet ma a bizalmatlanság szelleme váltott fel ott, ahol az iskola a materializmus szellemének befolyása és eluralkodása nyomán megmetyeljezi és lerombolja azt a jót, amit a szülők a gyermek lelkébe plántáltak.

3.A munka méltósága és előjogai. Aki óhajtja, hogy a béke csillaga megállapodjék a társadalom felett, adja meg a munkásnak azt a helyet, melyet Isten kezdetől fogva számára megjelölt. Minthogy a munka az ember Istentől és az ő dicsőségére kívánt földi uralmának nélkülözhetetlen eszköze; azért van elidegeníthetetlen méltósága és ugyanakkor benső kapcsolata a személy kiteljesedésével; olyan méltósága és előjoga ez a munkának, melyet nem alacsonyít le a vele járó fáradozás és teher, amelyet, mint az áteredő bűn következményét, az isteni akaratnak való alávetéssel és engedelmességgel kell elviselni.

Aki ismeri Elődeink nagy enciklikáit, valamint a Mi megelőző megnyilatkozásainkat, tudja, hogy az Egyház habozás nélkül levonja azokat a gyakorlati következményeket, amelyek a munka erkölcsi nemességéből folynak és azokat teljes tekintélyével védelmezi is. A munka követelménye az Egyház tanításában nemcsak arra a jogos bérre vonatkozik, amely elégséges a munkás és családja szükségletei számára; hanem vonatkozik olyan társadalmi rend megőrzésére és tökéletesítésére, amely lehetővé teszi és biztosítja a bármily szerény magánvagyon, mégpedig minden néposztály számára; pártfogolja a munkásosztályok tehetséges és jellemileg alkalmas gyermekeinek magasabb szellemi képzését; elősegíti a szociális szellem és szociális gondozás gyakorlati tevékenységét és végre olyan társadalmi rendet, amely az érdekek és osztályok szembenállását enyhítve, megszabadítja a munkást a társadalmi elkülönültség érzésétől és helyette gyakorlatban is érezteti vele az igazi emberi szolidaritást és a keresztény testvériséget.

Az immár halaszthatatlan szociális reformok előhaladása és ennek elérhető foka függ az egyes nemzetek gazdasági erejétől. Egyedül az erősek és a gyengék erőinek értelmes és nagylelkű csereviszonya teszi lehetségessé az általános megbékélésnek olyan fokát, hogy ne maradjanak fenn többé tűzfészkek és fertőző góccok, amelyek új katasztrófák okai lehetnek.

Világos jelek jogosítanak fel arra a feltevésre, hogy ama előítéletek és ama gyűlölet ellenére, amelyek elkerülhetetlen, bár szomorú alkotóelemei

a mai akut háborús pszichózisnak, — a népek lelkiismeretében mégsem hunyt ki annak tudata, hogy mind a jóban, mind a rosszban egymástól bensőleg és kölcsönösen függnek, sőt hogy ez a felismerés ma még elevenebb és tevékenyebb. Vaj jön a mélyebben megfontoló emberek nem látják-e be mind világosabban, hogy a nemzeti önzésről és elszigetelődésről való lemondásban kell keresni az általános boldogulás útját és ezért hajlanak annak követelése felé, hogy saját népeik akár nehéz áldozatvállalással is járuljanak hozzá más népek társadalmi megbéküléséhez? Bárcsak ez a karácsonyi üzenetünk, amely mindenkire irányul, akit a jóakarát és nagylelkűség vezérel, felbátorítaná és növelné azok csoportját minden nemzetben, akik vállalni akarják a társadalmi keresztshadjáratot! És adja meg Isten békés zászlójuknak azt a győzelmet, amelyet az ilyen nemes vállalkozás megérdemel.

4. A jogrend visszaállítása. Aki óhajtja, hogy a béke csillaga megállapodjék a társadalmi élet felett, közre kell működnie a jogrend teljes visszaállításán. A jogérzék napjainkban gyakran meghamisítja és elferdíti egy olyan hasznossági (utilitárius) jogpozitivizmus hirdetése és gyakorlata, amely szolgálai szellemű és ama meghatározott csoportok, osztályok és mozgalmak kiszolgálója, amelyeknek célkitűzései vonják meg és határozzák meg a törvényhozás és a jogi gyakorlat útját.

Énnek a beteg állapotnak a gyógyítása csak azzal érhető el, ha újra feléled egy olyan jogrendnek a tudata, amely Istennek legfőbb uraságán nyugszik és ezért védve van minden emberi önkénytől: egy olyan jogrend tudata, mely kiterjeszti védő és megtorló karját az ember tudatlanra nem vehető (inobliabile) jogaira és azokat meg is védelmezi bármilyen emberi hatalom támadásai ellen.

Ez az Isten által megkövetelt jogrend megköveteli az emberek elidegeníthetetlen jogát a jogszolgáltatás biztonságához, valamint a konkrét jogoknak olyan csoportjához (sfera), amely az önkény minden támadásától védve van.

Az ember viszonyát embertársához, az egyénét a társadalomhoz, a hatalom birtokosaihoz; az egyén polgári kötelezettségeit; hasonlóképpen a társadalom és a hatalom viszonyát az egyénekhez világos jogi rendezéssel kell tisztázni és a bírói tekintélynek ezt a jogi viszonyt szükség esetén meg kell oltalmaznia. Ez a jogrend a következőket tételezi fel:

a) olyan törvényszékeket és olyan bírakat kíván, akik utasításait és irányelveiket világosan megfogalmazott és érvényükben körülírt törvényekből veszik j

b) világos jogszolgáltatási normákat követel, amelyeket ne lehessen kiforgatni sem állítólagos népi érzésre hivatkozva, sem tisztára hasznossági megfontolásokból;

c) annak az elvnek elismerését követeli, hogy az állam, annak hivatalnokai és az államtól függő szervezetek kötelezve vannak a jóvátételre és azoknak a rendelkezéseknek a visszavonására, amelyek sértik az egyes emberek szabadságát, vagyonát, becsületét, előhaladását és jólétét (salute).

5. A keresztény szejlemű állam fogalma. Aki óhajtja, hogy a béke csillaga megállapodjék az emberi társadalom felett, működjék közre az állam fogalmának és az állami gyakorlatnak olyan kialakításán, amely észszerű fegyvelmen, nemes emberiessegen és a felelősség keresztényi szellemén nyugszik;

segítsen hozzá, hogy az államot és az államhatalmat visszavezessék a társadalom szolgálatára, az emberi személynek, valamint e személy örök céljaira irányuló tevékenységének tiszteletére;

fáradozzék azon és működjék közre, hogy megszüntesse azokat a tévelygéseket, amelyek az államot az erkölcs ösvényéről eltérítik és az állami hatalom gyakorlatát feloldani törekszenek ama legfőbb erkölcsi kötelék alól, amely azt az egyéni és társadalmi élethez köti és ezzel tagadásba vagy tudatlanra veszik azt a lényegi függését, amely a hatalmi erőt a Teremtő akarátának aláveti;

segítse elő annak az igazságnak elismertetését és elterjedését, hogy evilági síkon is az „uralkodásnak“ mély értelme és végső erkölcsi és mindenemű más jogosultsága a „szolgálatban“ áll.

Eddig az öt pont szözszerinti szövege.

A pápa beszéde befejező részében komoly felhívást intéz mindazokhoz, akik az általános katasztrófa közepette érzik felelősségüket és tudatában vannak hivatásuknak. „Az emberiség nagy része, és nem habozunk annak a megállapításától sem, hogy a magukat keresztényeknek nevezők közül is nem kevesen, ilyen vagy olyan fokban, de egyetemlegesen felelősek a károkért, valamint azért, hogy ma az élet hijjával van az erkölcsi magaslatnak.“

„Azok a nemzetközi egyezmények, amelyek a háború embertelenségét enyhíteni akarták, amennyiben azt a harcolókra korlátozták; amelyek szabályozták a legyőzöttek fogvatartási módját és foglalkoztatását, sok helyütt holt betű maradtak; és ki látja a végét ennek a fokozatos rosszabbodásnak?“

A jobbérzésű embereknek, — mindazoknak, „akiket legalább is az Istenben való hit, a tisztességérzet és az emberiség“ egyesít a pápával — össze kell fogniok a romok felett. Ezt az összefogást a pápa megállapításában a legsúlyosabb indítóokok parancsolják: az elesettek megszámlálhatatlan sokasága, az anyák, özvegyek és árvák tengernyi könnye, a menekültek óriási tömege, akiket a háború orkánja mindenükből kiforgatott és hazájukból kiüldözött; követeli azon sok százezrek szomorú sorsa, „akiket minden saját bűnük nélkül, gyakran csakis nemzetiségi vagy faji hozzátartozásuk miatt a halálra, vagy folyamatos kipusztulásra szántak“; parancsolja azon ezrek, nők, gyermekek, betegek, öregek sorsa, akik mindkét táborban a légiháború áldozataivá lettek.

Mindazoknak, akiket a pápával „legalább is az istenhit, az erkölcsi érzék és az emberiség érzete egyesít,“ érezniök kell e vatikáni üzenet emberi nagyságát. Naggyá teszi elméleti megállapításainak filozófiai mélysége és bölcsessége; naggyá a konkrét világhelyzet mélyreható felismerése és feltárása, a visszaélések bátorszavú elítélése, a gyógyulás útjának világos megjelölése. Légióként pedig nagy az a főpásztori szív, mely minden embert és főként a szenvedőket, magához öleli és legfőbb erkölcsi tekintélyével a védelmére kel. Az egész emberiség közös üdvéért óhajtani kell, hogy XII. Pius pápa tanítása és korholása ezúttal ne maradjon „a pusztában kiáltónak szava“, hanem visszhangra találjon mindazok szívében, akik „az általános katasztrófa közepette érzik felelősségüket és tudatában vannak hivatásuknak.“

JÁNOSI JÓZSEF S. J.